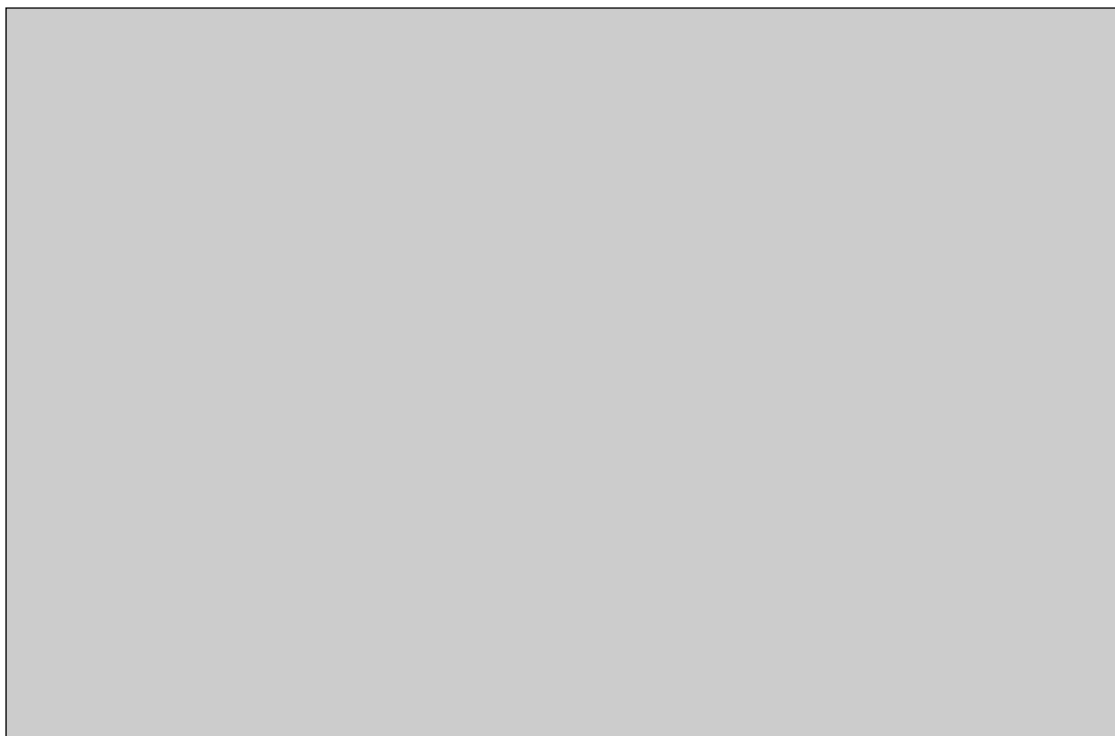

Minnesmärket över världens mentalsjuka har tillägnats Prinsessan.

”Prinsessan” vände sin sjukdom till en kunglig fest för sig och sitt rike

Den förtrollade »Prinsessan», Anna Svedholm, som trots ett halvt århundrade på mentalsjukhus i Finland lyckades skapa en kunglig tillvaro åt sig själv och sitt »rike», är kanske den enda »vanliga» mentalpatient som tillägnats ett monument. Det är skulpturen på bilden ovan, gjord av Rauni Liukko 1995. Verket kallas också »Prinsessan» och är rest för att hedra världens sinnessjuka och det mänskliga hos oss alla. Det pryder parken vid Kellokoski sjukhus i Mariefors.

Anna själv trodde att hon i verkligheten var född i Buckingham Palace i England. Därifrån transporterades hon på grund av olika omständigheter i näbben på en grip till Lappland och kom till slut till Kellokoski. När hon blev lite äldre försörjde hon sig som servitris, kabarésångerska samt nakenmodell vid Ateneums konstskola. Skaparen hade gett henne långa lån och en vacker sångröst. En läkare förbjöd Anna att sjunga efter en allvarlig luftrörsinflammation. Hon lät sig ej nedslås utan började försörja sig som massös.

Någon gång på 1920-talet gifte

hon sig med trädgårdsmästare Arthur Svedholm. Sjukdomen nalkades dock trädgården. Anna drabbades av en djup psykos och blev till slut intagen på Kellokoski sjukhus, 34 år gammal.

I hennes sjukjournal står det eftertryckligt: *schizofreni*. Hon behandlades med alla tänkbare dåtida metoder. Med nutida ögon sett kan man inte alltid vara säker på om det var

patienterna eller läkarna som var mest störda. Anna fick elektrochockbehandling utan narkos samt insulinchocker. Man gav en insulininjektion som ledde till medvetlöshet tills man via en näs-magslang pressade in en sockerlösning som fick henne att åtminstone i någon mån återvända till denna värld.

Enligt journalen inympades Anna även med malaria. En sådan frossaframkallande sjukdom utmattade såkert patienterna så mycket att de anpassade sig. Anna fick pröva alla tänkbare mediciner som fanns. Men frisk blev hon aldrig, även om hon under de sista decennierna klarade sig i stort sett utan mediciner.

I stället blev Anna en prinsessa, en av de brittiska kungliga. Herrgårdsbyggnaden i Kellokoski blev ett av de kungliga släktgodsen, som hon dock genom svek hade berövats. Till en början försökte vårdpersonalen hålla fast vid att prinsessan var fru Svedholm, men till slut måste också de starkaste ge efter. Fru Svedholm hade förvandlats till rätt och slätt Prinsessan.

Prinsessan älskade vackra kläder

MEDICIN
HISTORISK
paus

Medicinhistoriska
ögonblicksbilder,
i form av en kort text
till en bra bild,
välkomnas!

»Medicinhistorisk paus»
Läkartidningen
Box 5603
114 86 Stockholm

och smycken, såsom det anstår en kunglig person. Under vintrarna levde hon lugnt och tillbakadraget. Men så fort våren kom såg man henne redan tidigt på morgonen skynda sig gående på tårna värdigt mot byn. Det fanns många som behövde massage, lantgårdarnas fruar och herrar och många andra. Alla kände Prinsessan.

Hjälpte andra

När en fattig mentalskötare råkat i trångmål beslöt sig Prinsessan för att hjälpa till. Hon började skriva ut stora checker till honom. Stadens bankdirektör, som var en av Prinsessans massagekunder, förstod vinken och skrev själv ut en check till Prinsessan, som kunde vidarebefordra den till skötaren.

Under årens lopp fick många Kellokoskibor stödchecker. I den stora socknen fanns det många som behövde hjälp. Enligt Prinsessans egen åsikt ägde hon Kellokoski sjukhus, bankerna och butikerna.

En kunglig bland de kungliga!

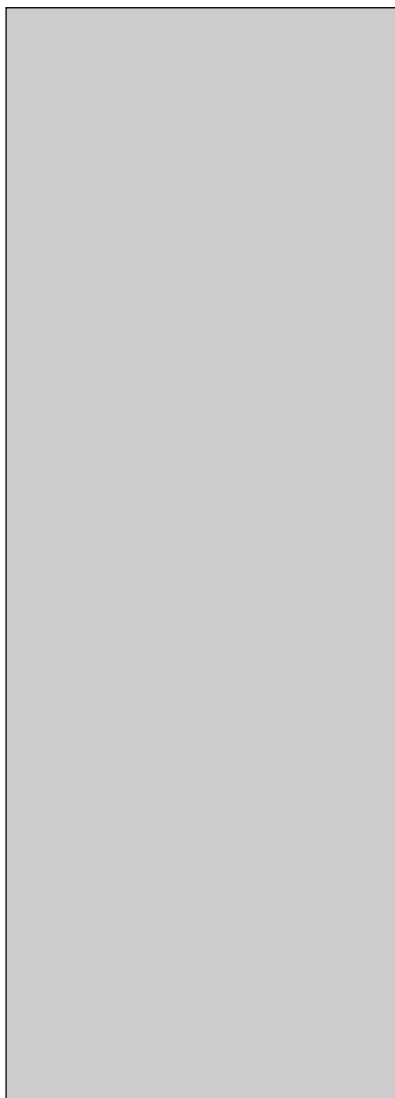
De som till en början skrottat åt Prinsessan började vänja sig. När hon sedan förekom på en tidningsbild med ett glas champagne tillsammans med det danska kungaparet gav de sista tvivlarna upp. Denna historia är helt sann, eftersom det sista vittnet ännu lever:

Prinsessan hade hört om de kungligas besök i Finland, hon bad om permission och begav sig till Helsingfors. Sedan slank hon in på Ate-neum, där den danska konungen invigde en konstutställning, och resten kan ni gissa. En kunglig bland de övriga kungliga!

Friherrinna som kammarjungfru

Med turens hjälp kunde Prinsessan anställa en kammarjungfru från en annan avdelning, en friherrinna som verkligen var en friherrinna. Tillsammans reste de med ångbåt från Helsingfors till Borgå. De begav sig till Finlands bank för att fråga om sitt Amerikaarv, och fick till stånd stor förvirring bakom disken ända tills en av dem nämnde ordet Kellokoski.

De reste också till Stockholm. Prinsessan sjöng operaarior på båten och friherrinnan gick omkring bland publiken med hatten. När de hade samlat ihop en tillräckligt furstlig summa gick de till restaurangen och drack champagne för att fira ett glatt

Prinsessan på 85-årsdagen. Hon älskade smycken och vackra kläder.

liv; Gud i sin klokhet hade ju skapat de kungliga för att njuta av livets goda. Prinsessan sjöng också på Kungsgatan, och paret bemöttes med mäktiga hurrarop när de berättade att de var kungliga från Finland. Svenskarna fattar sådana saker bättre.

Prinsessan uppträdde gärna med Verdis arior på delvis hemgjord italienska. Varje midsommar sjöng hon från herrgårdens andra våning.

Prinsessan hade ett eget rum i herrgårdens översta våning, dock inte större än ett kyffe. Klockan tolv på söndagarna marscherade hon till sitt medicinskåp för att inmundiga sin konjak. Besökare och läkare bjöd hon då och då på en toddyblandning av konjak, ägg, grädde och socker.

Prinsessan var en människokännare. Mentalskötarna rådgjorde gärna med henne, speciellt om man önskade en kunglig synpunkt på någonting. Hon vände allt till det positiva. Och om det inte hjälpte så sjöng hon och dansade.

Under 52 år regerade hon över Kellokoski och fick tusentals vänner. När hon var nästan 90 år gammal fattade Helsingfors stad ett lagligt men okänsligt beslut att för att spara några mark flytta henne till Nickby sjukhus. Prinsessans underlydande tyckte att det var fel att flytta henne.

Men även detta kunde Prinsessan vända till en seger. Hon tröstade sina vänner med att påminna dem om att hon hade bott i sommarpalatset i Kellokoski i över ett halvt århundrade och att det nu var hög tid för henne att bekanta sig med vinterpalatset i Nickby. Farväl.

Prinsessan avled tre år senare på Nickby sjukhus, där hon hade skaffat sig nya underlydande.

Till sommaren kommer man att anlägga Prinsessans rosenträdgård i Mariefors. Det skall bli en anläggning med ca 102 gamla arter.

Ilkka Raitasuo, föreståndare för museet i Mariefors, har intresserat sig mycket för Prinsessans levnadsöde. Han har intervjuat över 70 personer som kände henne och hoppas kunna ge ut detta i bokform under året.

Ilkka Taipale

med dr, ordförande i Nordiska föreningen för social och mental hälsa; överläkare, Mariefors sjukhus 1988–1996. (Berättelsen är baserad på en artikel av Esa Kero i Helsingin Sanomats månadsbilaga den 27 maj, 1995)